

واکاوی موقعیت شیعه امامیه در دوران خواجه نظام‌الملک

دکتر عباسعلی سلطانی

دانشیار دانشگاه فردوسی مشهد
soltani@um.ac.ir

چکیده

پیروزی‌های چشمگیر سلجوقیان در نیمه قرن پنجم هجری و تصرف اکثر سرزمین‌های شرق جهان اسلام مرهون عوامل گوناگونی بود که مهم‌ترین آنها را می‌توان وجود خواجه نظام‌الملک حسن طوسی (م. ۴۸۵ ه.ق) وزیر باتدبیر دولت سلجوقی دانست. این کشور پهناور، پیش از وی حدود یکصدسال در سایه حکومت آل‌بویه دارای تسامح مذهبی بوده و ارادت به اهل بیت زمینه را برای رشد تشیع دوازده‌امامی و فرقه اسماعیلی فراهم کرده و از طرف دیگر نزاع‌های فرقه‌ای و تشنجات اجتماعی و مقابله با فاطمیان و عوامل داخلی آنان (اسماعیلیان) که درصدد توسعه قلمرو خود بودند؛ وضعیت سیاسی دولت را متزلزل کرده بود. خواجه به‌ناچار در جهت ایجاد تمرکز سیاسی در ایران، و برای یک‌دست کردن جامعه از لحاظ مذهبی فعالیت‌های بسیاری انجام داد.

در آن زمان که مذهب رسمی خلافت عباسیان مذهب حنفی بود و فاطمیان با مذهب شیعه اسماعیلی درصدد توسعه نفوذ بودند و مذهب حنبلی از پیروان اندک و مذهب مالکی در آفریقا بود، لذا خواجه با رسمی کردن مذهب شافعی، زمینه را برای استقلال مذهبی از عباسیان و پیشگیری از نفوذ فاطمیان و یک‌پارچه کردن کشور پهناور ایران فراهم آورد.

این نوشتار در پی اثبات آن است که مخالفت سرسختانه خواجه با تشیع نه از سر عداوت با این مذهب بوده است، چراکه دلایلی استوار بر گرایش وی به تشیع وجود دارد، بلکه به دلایل سیاسی و اجتماعی چاره‌ای جز اتخاذ این رویکرد نداشته و این تاکتیک، براساس مصالح سیاسی و اجتماعی بوده است.

واژگان کلیدی: خواجه نظام‌الملک، شیعه امامیه، مصالح سیاسی، مذهب رسمی، تمرکز سیاسی.

خدمت سائنس
ص ۱۴

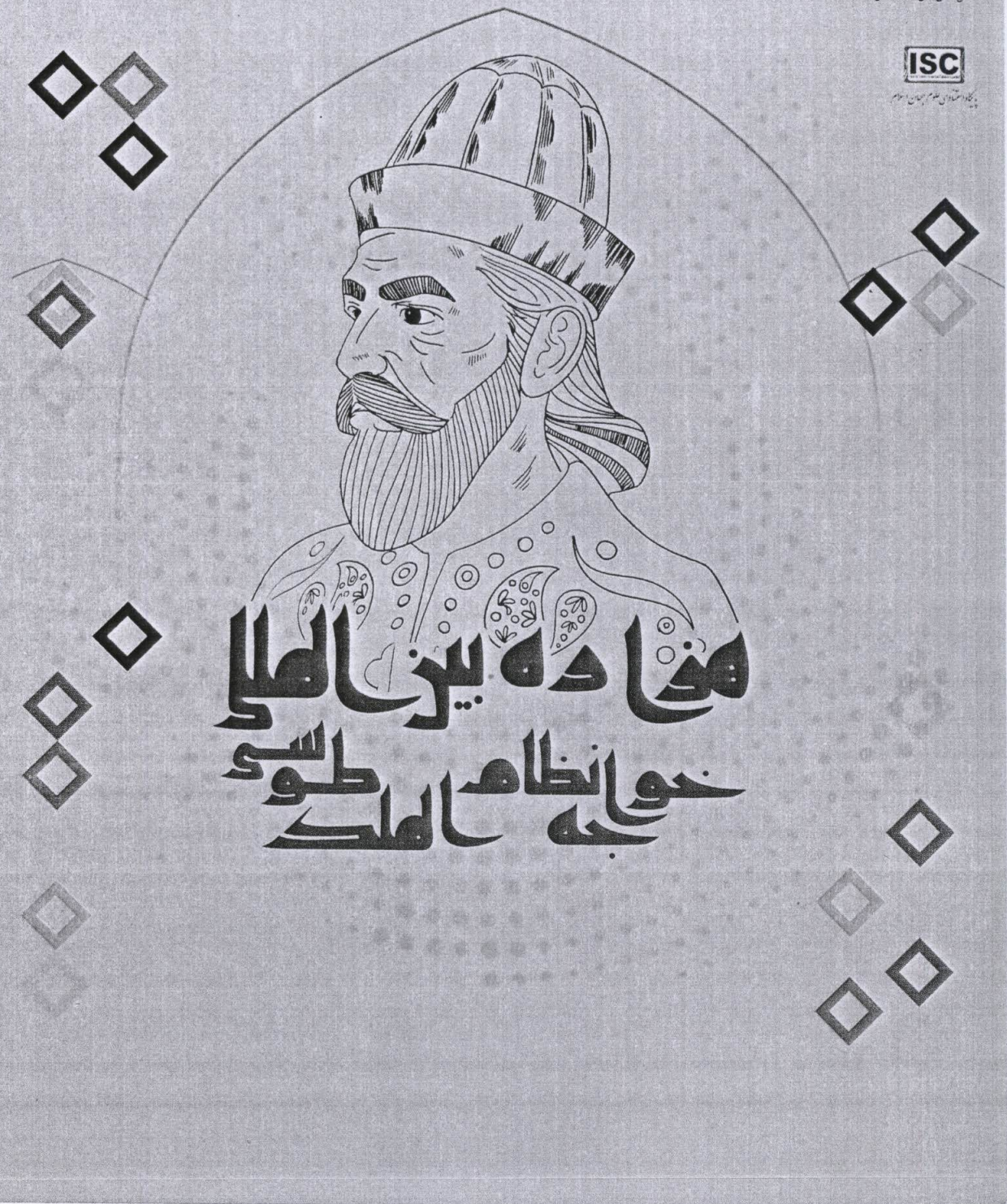

مرکز تحقیقاتی و اطلاع رسانی علوم و فناوری

پنجاه سال علم و تمدن اسلام

چکیده مقالات همایش بین المللی هزاره خواجه نظام الملک طوسی

مخادمه یزید الملک
خواجه نظام الملک طوسی